

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ, ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԵՐՈՒՆԱՏԳԻՏՈՒԿԱՆ

Է. ՅԱՐԻ 1893

Տարւոյն 10 ֆր. ունի — 4 րս.
Վեցամսեայ՝ 6 ֆր. ունի — 2 րս. 50 կպ.
Մեկ թիւ կտրո՞ւ 1 ֆր. — 50 կպ.:

ԹԻՒ 9 ՍԵՂՏԵՄԵՐ

ՌԵՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՍԵՂՏԵՄԵՐ

ՀԱՐԿԱԿԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՆ
ՍԵՂՏԵՄԵՐԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱՏՍԵՑՈՒՆ
Ե.

Թարգմ Յակոբյան, եւ Աղպիկ կանոնք;

Հաւանականորէն Պատրոնիկի զոյցը Յակոբու ա-
նունը կը կրէր. Այժմ՝ կրնանք ըսել նաեւ թէ
Յակոբայ անուան ներքեւ շընչը գրութիւններէն

ուրիշ մ'ալ տեսած էր ասորին, որ է փղբրիկ ան-
վաւերական մը: Այս անվաւերականը հայերէն լե-
զուաւ կը գտնուի,¹ եւ այս վերնագիրը կը կրէ.
“Թուղթ զոր առաքեաց Յակոբոս եպիսկոպոս Ե-
րուսաղէմի առ Կոդրատոս, զի ցուցցէ նմա թէ զինչ
եւ Տիրերիտ կայսր վասն Հրեկոն որ[ի]նաչ Հանին
զԵրիտառոս, թէ եւ շատ համառօտ գրութիւն մըն
է այս նոր անվաւերականն, բայց նաեւ այս համա-
ռօտ գրութիւն մէջ բաւական նշանաւոր կայսր-
ցութեան կետեր կը գտնենք թոր Կանոնադ. փառե-
նին հետ: ”

Վարդ. Աւար. իւր միջանկեալ՝ այսինքն
այն մասին մէջ, որ կանոններէն ետքը եւ արեւար-
հայ քրիստոնէն յառաջ կը գտնուի, կը խօսի իբր
թէ ժամանակակից առաջին դարուն՝ հրեայ քա-
հանայից եւ ինծից սրբույց դարձին վրայ՝ նախ կը
գրուի թէ “Կանե Նիկիոյեմ եւ Վասնայի
զիսաւորը ժողովրդեանն” կա զային առաջելոյց
քով ի ծածուկ եւ “Հաւատային նոցա վարդապե-
տութեան” բայց թէ ասոնք եւ թէ այլ քահա-
նայք երեսը “զային ի ծածուկ եւ իստափանէին
զԵրիտառոս, Տրապարակա խառնովանէ շէին ռու-
զեր. ի— “Վասն զի սիրէին զզիսաւորութիւն ժա-
ղովրդեանն, ոչ կարէին խառնովանել յայտնա-
պեւ, ” և) եւ կը յաւելու ասորին թէ մոռցան Ս.
Կրցը իւրքը թէ Աստուած սրտազէտ է, եւ “ը
հասարակ կամակորութիւնը առաջին նորա, ” Միայն
քահանայից որդւոցն անոնք առաջելոյց յորդորա-
նոցը թողով թիկնաւորութիւնն՝ համարակ. բրիւս-
տունէութիւն ընդգրկեցին եւ առաջելոյց յարցան.
եւ ասոնք են “Թողայ եւ Ղեւի եւ Փեւի եւ Թեւ-

¹ Եւփաւերական եւ գտնուի Վերնայի Ե. Կանե-
նայոց (Թիւ 318) մէջ. Ընդհանուր թիւը պէտք եմ
սիւնը որ Մեծ 2, Եւփաւ. Ե. Թողանան իստական եւ ինչ
անվաւերական ընդգրկութիւն մը:

ե՛ք եւ Յագագո՛ւ որդիքն Անտիոյ եւ Ալեքսանդրոսի քահանայիցն,» Արք. Վարդ. Առաքելոսն՝ գրութեան այս մասն՝ որ ասորի անվաւերացեան մէջ գործի՛ւք կը կրէ յայտնապէս, շատ անբառ յարաբերութիւն ունի Յակոբայ թղթոյն հետ, վասն զի այս ամենը կայ նաեւ հան։ Յակոբ իրերեւելն ետքը Արքանոսն՝ որ գրէ իրեն թէ Տիրեբիոս Լռեից զե՛մ ինչ բառ. «Գիրատոսի Յիշատակարանն տանելէն ետեւ, կը պատմէ իւր վնասին իրերը, գրելով թէ՛ «Գիրատոսն եւ հետեւորդ զննելութիւն Լռեից, որ աչ հասարակութիւն, բայց Փիլիպպայ եւ Անեիկոս եւ Յագագո՛ւ եւ Ղեւթ եւ Ալեք (— յայտնապէս — «Փեթի» մը կանոնացան տեսներն. —) եւ Յագագո՛ւ, ցարկը անուանիք Լռեիցն, հանգրիւն ունի՛ւք ընկերքը իւրեանց. եկին դարձեալ առ իւր եւ խոստովանեցին զՏիրեբիոսն, եւ ընկալան զվրասութիւն, եւ անս մասանի ի քրոջ մորեմբէից ընդ որդեւ մուգիւրեանն իւրեանց. (որ այս վերջինն ալ ունի «Վարդ. Առաք.» գրելով նոյն աշակերտաց համար բառ առ բառ նոյն կերպով) թէ «եւ մարտական ընդ վարդապետս Լռեից ի գրոց մարգարէից» և) բայց Գամաղիէն՝ առաք. քահանայից նոցա՛ւ ոչ ուղարկելով ուրանայ զՏիրեբիոսն իրեն գորդիւ ազգի իւրեանց յայտնապէս եւ ոչ խոստովանելով խոստովանելու արժէք իրեն զնեղ.՝ Առաք. այն գոյնիցով ներկայացուած եւ Գամաղիէն՝ որպիսի կը նկարագրէ նաեւ «Վարդ. Առաք.» Այս կտորին ետեւ, որ երկու գրոց կարտու հետ ազգիս անհնայն անմիտակի կերպով կ'ապաքցուցանէ, կու գայ երկուքին մէջն ալ վերջարանս. կան կտոր մը, որ կը ասորագրէ քարոզութեան արգիւնը, ինչպէս կը ցուցնէ Տեսեւեայ համեմատութիւնը։

ՔՈՒՂԹ ԵՎԱՆՈՐԻՒ

ՎԱՐԳ. ԱՌԱՔ.

«Դատանանց զի ետեւ (Գամաղիէն) թէ գիրն վերանային Տեսան մերոյ կայան նոցա՛ւ Տեսանէ, եւ Հայր իւր, երգես թոհաւ Լուգալով քարոզութեամբ Բաբելոնի նորա Բիսիս Դոմիտրոսից ընդ տե՛ւ։

¹ Գրեցն բառ ասորոյն, հայն յեղեանն եւ կ'ընէ. «Պնտիկ նոցա ընդ վարդապետ Լռեիցն եւ մասնէին, բանային գրէին առաքիլ ի մարգարէական գրոցն, եւն։

² Գամաղիէն «Վարդապետ Լռեից, (հայն) «քահանայապետ Լռեից, կը յիշ նաեւ Լաւրանս (G. Phil. p. 3, 16 — Հայ. 4, 13.) որ Անայան եւ Ալեքսանդրոսի որդեան իւր յիշէ (G. Phil. II, 23 առ Հայ. 13, 27)՝ անկի առաքիլ նորա զյիշու արքի Անայան քահանայի եւ գրիմարի արքի Ալեքսանդրոսի եւ զՅագագո՛ւ արքի Առաքելոսից զգրեալն որ եւ զՏիրեբիոսն Լռեից, Այսպէս կը անուանուի, որ անուանաւ մէջ Լաւրանս թէ՛ «Վարդ. Առաք.» գրութեանն եւ թէ Յակոբայ նամակէն բաւական կը ասորբերի։ Միւր գրութիւն «Անայան, անուան, որ շատ աւելի նման է Յակոբայ թղթոյն «Անայան, ձեռն. — այսպէս ունին նաեւ. հայերէն շատ մեծապէր «Վարդ. Առաք.» գրութեան — թան AB մեծապէր «Անայան» գրեցան իսկ «Ալեքսանդրոս» կամ «Ալեքսանդր» անունով առ իւր փառ. իւր տոյ գրեցեալն. (Cui. p. 171.) «Ալեքսանդրոս» մէջ տիրոջ կարեւոր մ'եղան թէ կարգաւոր՝ որուն անունն էր Յովնայի, (սեռ T i l l e m o n t, Mém. pour servir à l'Hist. Eccl. I, p. 14.) նոյն անուն էր Յովնայիս պատմագրին հետեւ թէ ցարձան եւ ի քրիստոնէութիւն. (սեռ Եսեմեից Bibl. Or. II, p. 165.) «Մեղա», գրեցն մէջ (ղեւ. Խոյ) կը կարգաւոր հետեւեալը. «Բայց Ալեքսանդր» որ դատաւարանաց զՏիրեի մը, եւ Յովնայից, եւ անունն Բարդուղիմէոս Յովնայի, — շու կրնանք յաւելոյր որ նոյն անունով թիւնը կայ նաեւ ինչ ինչ հայ հեղինակաց քով. այսպէս Միքիմոս Արքիեպիսկոպի պատմագիրն (Գագա՛ւ տպ. Պետր. 1887, էջ 37) պատմաց շարքին մէջ կը գրէ «Յովնայիս», որ է Ալեքսանդր,»

նոյն փիլիսոփայ, իրեն զայս արեւգնականն որ փոխուէ է ընդ անկեանն արարածս եւ անա երկրպագի ամենայն հիւսիսայն եւ Կոստանդնուպոլսի իրաւաց. եւ ի յետ իւրեցից իւրեան իւր արձակ լալոյ, զոր ետ մեղ, եւ իսպառնաց զհոս ի ամեն իսպառնանուացն, զի ետար ի նոցանէ զքահանայութիւնն եւ ետ մեղ. — (Դեմոս.) եւ զոր արեւնակ ի վերնատանն յայտնեաց Տերն աշակերտացն վարձուորդ ասոր մարտիս եւ արձակ խաչ. [ի փրկելու ընդանելով ի թաղանայից լաւայի յաւանեցից . . .] եւ երբ հաստատարի՛ւ եւ ընդանելով (վարդապետութիւն անարկելով) յամենայն զոգմանս յախորդին Տեսան թիւ եւ ընդ յիւր ի վարձան իսպառնակ խաչ խաչիս —

Այսպիսի՛ն զոր յառաջ բերիցէ Յակոբայ թղթին, կը բաւէ մեր նպատակին համար, Բայց՝ ինչպէս մարգարէ ընկերքաց իմացանք արեւորդայն այս փոքրիկ անվանին ոչ միայն մեր կանոնաց նախնականին հետ կապ մ'ունեն, այլ նաեւ Հայոցս համար ուրիշ կոչմանն մ'ալ, երկու գրութեանց ալ թարգմանիչը միեւնոյն անձը կ'ընեայ, որ նաեւ՝ ինչպէս յետոյ գիրտ ցուցնենք, թարգմանիչն է Լաւրանայի։ Այս կտոր մ'անվաւերակաւ մէկ թարգմանիչն ձեռքէն ելածն է, որոնց կարգին է անշուշտ շարքորդ մ'ալ՝ զոր աշքին առջեւն ունէր Յակոբայ թղթոյն ցորիկից։ Այս ցորիկիցն է Պիլատոսի թուղթն եւ իւր ամէն կեղծանքուն «Յիշատակարանքն», զոր կանխարկէ Յակոբայ թուղթն իւր առաջին մասին մէջ գրելով. . . . «Այժմ՝ յայտնի եղեւ նեղութիւնն նոցա (Լռեից) առաջի Պիլատոսի դատաւորի եւ խոստովանեցին Անայան եւ Ալեքսանդր եւ Բանիկամին եւ Նախնայից գիրտարք ժողովրդեանն իւրեանց, թէ արդէս եւ անուն կաշառ պահապանացն որ պահէին զՏիրեբիանն Տեսան մերոյ՝ հանգրծմ Բարդուղիմէոս եւ Անատոլիս՝ զի թողնէին զորին տեսներն. նաեւ իւր քեանք իսկ պահապանքն խոստովանեցին զայս թէ արարեան ասին կաշառ, զի մէ ասիցեն թէ յարեաւ Բիւրատոս ի մեղեցիլ, իրեն ի վերայ կայ Պիլատոս ճշմարտութեան բանիցս այսոցիկ՝ հրաման ետ զի արգելցեն զգահճման ի բանդ։ Եւ զի հարգապաշտ էր Պիլատոսի՝ կայսրն, գրեան եւ երջոյ զանկանիս՝ զորք զորքեցին հրեայքն ընդ դատաստան ընդ Տեսան մերոյ Փայլէ լցիլ քեզ այսուհետեւ եղբայր մեր զի իրեցն եւ ցուցցեն ինձ թէ ինչ հրաման տայ կայսրն վասն այգորիկ, զի անշատակի առ ձեզ է արքայ Խոսիպայն»

Այս խոսքերուս մէջ ամփոփուած է անվաւերականի իր քովաղակութիւնն, զոր ունինք ձեռք բերիս նաեւ հայերէն թարգմանութեամբ, որ բաւական յաճախ կը գտնուի Հայրենասիրաց մէջ ալ։

Ս. Այս կ'ընան զայս տես վերջէ՛ Հանգր. Ա. 1893, Թ. 3, էջ 68։

Հայերենին մէջ վերագրելն է.՝ «Յիշատակարանը որ եղան վառն Գրիգորոսի առաջի Գոնաւացոյ Պրիզմատի Երեմիայի Հրեաւորացի», եւ որուն կը կցուի երկերորդ մ'ալ, որ է «Թուղթ Պիղատոսի դատաւորի՝ զոր գրեաց յաղապ Տեառն մերոյ Յիսուսի Բերկաթոսի, եւ առաւելաց առ Տիբերիոս կայսրի ի հռոմով՝ ջաղապ», եւ ինչ ինչ ձեւաւորաց մէջ ածնաւ կը գտնուին այս երկուքն ալ, իսկ այլ-ըն մէջ ի միասին, Յակոբայ թղթոյն յօրինիչն ի հարկէ այս անվաւերականին առերեւոյն ունէր իւր աւելն, Ասորերէնէ եւ նաեւ Հայերէն թարգմանութիւնն, ինչպէս յայտնի կը տեսնենք լեզուէն ու ոճէն. նաեւ Ղուկասոս (ԻԿ, 46) «Հայր, ի ձեռն Քո աւանգեմ՝ զՏոբի իմ» ի խաբէր առորերէն պատհարեմքն է Հայերէնին մէջ՝ այսպէս.՝ «Բարբառեցաւ Յիսուս ի ձայն մեծ եւ առն է Հաղով փխրեմքի (աղաւորեալ, եւ ըլլաւ է ի Հաղով փխր քօռիէ առաջ) քան զոր թարգմանեմքն՝ «Ի ձեռն Քո յանձն առնեմք զՏոբի իմ», Այս անվաւերականն թեւեւ բաւական տարբերութեամբ՝ կը գտնուի նաեւ յունարէն, որ կը կրէ Զըդի. «Յիշատակարանը» (ἡπομνήματα) յորդորմուն վերագրելն մէջ, եւ զոր թիւննաւորօք հրատարակած է, Acta Pilati, A՝ անուանելով էլ ինչ Պիղատոսի թուղթը կը համար պատասխանէ այն երկու կտորներուն՝ զոր թիւննաւորօք Anaphora Pilati եւ Paradosia Pilati առաւել հրատարակած է ի Մեր ծրարելէ դուրս եւ աւել երկու մնայ այս կտորի վրայ, իսկ որովհետեւ «Յիշատակարանը» սերտ կապ ունի նաեւ ի մանաւորի թարգմանչին կողմանէ այս մեր անվաւերականաց հետ, կը խոստանայ զայն առանձին գրութեամբ ի լոյս հանել, Այն ժամանակ աւելի իրենց կողմէ կրկին դառնալու այս կտորի, այսինքն Յակոբայ թղթոյն է. «Յիշատակարանացն մէջ եղած կապակցութեան»:

Թակոբայ թղթոյն վրայ կը մնայ կէտ մ'ալ շուրջիւն, այն է վերնագրութիւնը՝ «Թուղթ զոր առաւելաց Յակոբոս առ կորստաւոր» Զով կ'ուզէր հասկնալ անվաւերագիրն այս անուան ներքեւ: Անշուշտ կընայր ըսել որ անվաւերագիրն միտքն էր այն կորստաւոր որ կը յիշուի իրենէ ժամանակակից աշակերտաց առաքելոց՝ եւսեբիոսի Եփեզեցական պատմութեան մէջ, եւ այն՝ իրենէ ի մարգարեական շնորհիւ: Նոյն Եւսեբիոս նաեւ զուրի մը նուիրած է կորստաւոր որ ինչպէս Արեւոտիգէս՝

1 Ճմնմ. 2-եւ. մեր Մատ. Թիւ 2, Թղ. 40-ւ.՝ 33-ւ. 2-եւ. Թիւ 237 (Հիւ Թիւ 670) էլ 48-56. Թիւ 224 (Հիւ Թիւ 8) Թղ. 389-393:

2 Այսպէս միայն թուղթն ունի. Թիւ 237. Թիւ 224 միայն առաւել:

3 Թիւ 2, Թղ. 33-ւ.:

4 Ճմնմ. C. Tischendorf, Evangelia Apocrypha, Lipsiae 1876, pp. 210-226: Acta Pilati A. Այս թիւը այս մէջ սխալ խառը կը գտնուի էլ 248, բայց թիւ 248-ը աւարտի ինչո՞ւ չի, ընթեանումը՝ տնայնէ հաւ Հաղով բուն ինչ միայն չի, կը նշանակուի:

5 Tischendorf, Evangelia Apocrypha, p. 435-455:

6 Եւսեբ. Եփեզ. Գրառ. Գ. ԳԼ. 2-ւ. «Թայցանէ իսկ որ առաքելական յուսուր նոցա՝ էին կորստաւոր (Κορσάτος) Հակոբեմ գտնորմէն Փիլիպպոսի, զի ընդունէ առ թէ ունին նոցա ընտրեալ մարգարեան, ըստ Հայ թարգմանութեան, որ լաւ Եփեզ 1-ւ. (այլ Վերնու 1877, էլ 223) եւ երկն էր յիշուի Փիլիպպոսի գտնորմէ եւ Ամբայի առաւելաց հետ. (Ե. ԳԼ. 2-ւ.)»

Հատագրութիւն մը գրեց մատոյց Ագրիանոս Եւսեբեայ այս տեղն է ըստ նախնեաց թարգմանութեան՝. «Հեղբանոս (Ագրիանոս) կաւաւ զին Նորա (Տրայանոս) Նմա գրեաց կորստաւոր եւս առաւել (ἀπολογία) վառն հաւատաց մերոյ եւ մատոյց նմա, եթէ մարդը չարք հնար խնդրէն աշխատանքն եւ շարաբէր զփողովորս մեր. եւ մինչեւ, ցայս որ ժամանակի են իօսը նոցա առ երգարս բաղամա՝ որ են առ մեզ, զի նմանէ մարթեմը մեզ տեսանել զորինեաց լուսաւոր խորհրդոյ առնալ այսմիկ եւ զմիմանութիւն հառադոցն առաքելոցն» Եւ նոյն ինքն ցուցանէ վառն հին ժամանակայ իւրոց յոյսաւ բանիւր ի պատմին եւսում՝ այսպէս, եթէ «Գործք Փիլիպի մերոյ հաւատադար հաստատուն կային, զի ող եւս երն այնքիկ որ բռնիչեցան, եւ այնքիկ՝ որ յարեանին ի մեռելն, զի ոչ միայն երեւելով երեւեցան այնքիկ որ բռնիչեցան եւ յառնէին, այլ միշտ Եփեզեանէ էին, ոչ միայն մինչեւ յայնքիկ որ Փիլիպի մեր, այլ եւ յետ փոխելոյ Նորա յաշխարհէ աստի՝ կենդանի էին ժամանակաւ բաղամա, այսպէս զի եւ մինչեւ ի մեր ժամանակայ կային մնացն անմահ ի նոցանէ» Կայց զայս այսպէս տայց եւ Արեւոտիգէս, այդ հաւատաւ չեալ՝ յուսմանէ աստի մըրէ, ըստ նմանութեան կորստաւոր տարբ նմանի վառն հաւատաց մերոյ եւ մատոյց Հեղբանոսի. եւ ոչն այս գիրը գտանի մինչեւ ցայս որ ժամանակի առ բաղամա, Նոյս վերջի Եւսեբիոս, որ քիչ մ'ուրեք աղ կը յիշէ կորստաւոր երկուսորսն Աթենացոց՝ գրելով՝. «Կորստաւոր եղեւ նոցա կորստաւորս յետ փոխելոյն Պիղատոսի եւ վերջէ ի վերջոյ կորստաւոր թէ ի ձեռն փոխելոյ պնդութեան նորա եկին մտղովցան ցրտեալքն եւս արտնդեցան հաւատը նոցա»:

Այսպէս անշուշտ Հատագով կորստաւորն է՝ որուն աղբը կ'ուզէ ասորի անվաւերագիրն իրեն յօրինած գիրքիկ թուղթը՝ որմ կընայր հետեւ գրելէ թէ այն Հատագովութիւնն կորցրածն է: Եւսեբայ եւ կորստաւոր թղթակցութեան ժամանակագրական անխարմարութիւնն այս կարգի գրութեանց անտուր բան մը չէր:

Բաւական կը համարինք փոքրիկ անվաւերականին նկատմանը այսպէս, որով ցուցնելու ուղեցինք նաեւ անոր եւ մեր կանոնաց մէջ եղած սերտ կապակցութիւնն: Այս պատճառաւ ալ մեր կանոն

1 Եւս. Եփեզ. Գրառ. Գ. ԳԼ. 2-ւ. (այլ Վերնու 1877, էլ 220-221) կորստաւոր այս հատագովութեան այսմ յայտնուումն է, զոր տեսնեն էին Եւսեբիոս եւ Հերոնիմոս. (Da vir. illustr. c. 19.) մանաւոր թէ նաեւ Եւսեբիոս Թեաւղիկեցի էլ գրաւ. (Հմնմ. Hergenrother, III. Per. I. g 58.) Նմա Հատագովութեան Nirschoel (Patrologie, I. p. 201) որ այսպէս կ'արի միայն աւանդել թէ կորստաւոր առաքելոց աշակերտ եւ երկուսորսն էր ինքեքի յամ 128, եւ թէ վկայական մանաւոր կըսած կ'ուրսի իւր կ'ուրեք: կորստաւոր Հատագովութեան զեռն աղբիւրն է, բայց Արեւոտիգէս, որ ցայմէ եւսեբիոս Հատագովութեան թեմէն եղած էր (S. Aristidis philosophi Atheniensis Sermones ed. Venet. 1878) եւ նմա միայն զեռն զեռն առաքելոցն զեռն զեռն, զորմ մանրագիտի գտնուեցաւ առաքելոցն զեռն զեռն, զորմ մանրագիտ. նաեւ որ յաւանդեմն այ մեծ մասն էր կայ Եւսեբիոսի, եւ Բաղդամուս պատմութեան մէջ մանաւոր. (Հմնմ. J. R. Harris, The apology of Aristides ed. and transl. with app. by J. A. Robinson, Cambridge 1891.) որուն վրայ բաղամա զեռն զեռն զեռն առաքելոցն:

2 Եւսեբ. Գրառ. Եփեզ. Գ. ԳԼ. ԻԿ. (այլ Վերնու 1877, էլ 297.)

նախ քան բուն մեր խնդրին անցնիր, — այն է ցուցանել որ Ազգերի պայ Կանոնը երեւոյաւորօրէն ին մեր «Ազգի» Սոսի, խոնարհ, — եւս իբեման աւելորդ էր, ի՞նքն ուրիշ որեւէ նշան չգտանուէր բառական եր Տայեցեաւոր մ'արմակել այս կանոն նաեւ վրայ, եւ եկեղեցական բարեխաղութեան համար միջակ հմտութեամբ եր տեսնուէր անմիջապէս որ ոչ թէ Ազգերի կամ առաջին աստուծոյ կրնան ըլլալ, այլ անոնց մեծ մասն առ առուեսին ինքիքը զարգար կրնար գրուած ըլլալ։ Եւ սակայն մէջիկ Չարարիայի այս պատմութիւնն Չամբանէն ոչ սկսեալ ամենափոքր գրութեանց մէջն իսկ եր գրուած ենք։ Չարարիայի եւ իւր ընկերացի իրենց իրերէ, էական մասն է Տայ եկեղեցւոյ պատմութեան այն երեքգրանիկ կանոնադատ լեցնելու, որ եր բառեմ է։ Գորկի որի Լուսաւորութիւնը չայոց լիակատար գարնէ՝ առաջինը ժամանակէն եւ ի մասնաւորի Ազգէն։ Օրինակի համար Արեւ արեւոյ։ Միեւն թորեանցի ի՞նչ եկեղեցւոյ ժողովոց պատմութեան առաջին գլուխը եր գրուէ։ Թարգման Առաջինը նախադասութիւն իրերէ՝ «առաջին կանոնագիր ինքիքը այս մերայ, եւ ուր գրուած են» քիչ անչ համապատասխան՝ Ազգերի կանոնադիրքէ հարաւոր անգործակի կանոնը Տայ եկեղեցւոյ։ Դեռեւ նորայոցի ժամանակներէս այս կանոնը առանաւ եր տեսնուէր իրերէ ապացոյց Առաջինը գարու Տայ եկեղեցւոյ նաեւ գրուար պատմութեան մը գոյութիւն թեան։

[illegible]

Նրա, սակայն մէջ փոքմէն յանձն Եւտոլոյնս՝ Նորս
Զատարն աշխարհս յեւտոլ քրտած Ինք յադուան
ծովը Սահմանադրարկէին... իսկ միւս պարզմանն ալ
նշանաւոր յշտաւարտաններէ Տանուած ըստմանքի
նշանաւորապաւն առնուաբն իրենց պատմանն
Տանադեր... կը Թուին երաշխաւորն մեզ նման
նշանաւոր նշանաւորապաւն պատմանն քաղաքի իւրեր,

Արգ. անշուշտ ոչ դը բանիք ունի այն կարծեալ թէ Բուզանդայ յիշեալ խօսքէն իրայն հասեալ առ զկազմադո՞թիւնը թէ Արգէնէն մինչեւ Գրիգորիոս օրերը ներկայացընող պատմութիւն մը — մէկ թէ շատ գործեր այն ինքզնին գաւառ է, — կ'իմեալայ թէ ծանօթ էր Ե գաւառ։ Միայն թէ այդպիսի եղբայրանութեան նշանակ մ'ամանեմէն չէ կրնար բլլալ Արգիլի Սահմանադրութիւնն, որ շատ ուշ ծանօթացած անկուկեղանի մըն է, եւ է նկրտուելովն իբր "Արգիք. Առաջ. 1-իննում, 2 Այս բանն իբր արդէն յիշած էինք յիշեալ գրքոց մըր մասն։ Նախկինմա ամերիկեցի մէջ 1, այսմ պիտի պարզեմք մանրամասն համեմատութեամբ այն կանոնաց աղբիւրներուն։

(ጥቅምት ፩፡)

5. 6. 8.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ՍԵՄԵԿԱՆ ՓԺԽԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ ՀԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄԷՋ
Բ.

Արաքսիան փոխառնող թաղեր :

17) Թաւ. (արմ. է) խմբու աման, բաժակ
(Մ. Կաշ. Ա, 185, Ժ. Գար. Վարդանէ Ժ. Գար.)
արաբ. طاس բաժակ. (քրդերէն լաճ, պաւ. լաճ).
Նաւա طاس լաճ եւ ան լաճա, որով խալպ.
գաղղւ. գերմ. lazza, lasse, Tasse, ամեն ոչ
պարսկերէն լաճ (= լաշ. Գուշ) բառնէ:

18) [ԹԻՒՊԻ. (արմ. -) ԴՊԵՊ. (ըստ
ՊՆ. ԲԱՍ. անգամ մը գործածուած Կաղնի-
կախմաննայ մէջ Ե Դարէն.) արաբ. Եջի
էննէ արդե, ԴՊԵՊ, արամեօնէ ՌԻՊԻՆ (Եբբ.
(ՀԵԲ.) բառով, վերջինս ալ եգիպտ. ինէ բառէն
(QDM, XLVI, 123.)

Յես Bezz. Beitr. I, 289, որում համեմատապես սեմական բառերն «սովորական կենաց մէջ չէին գործածուելու, Այս բառն պարսկերէնին մէջ ալ կը գործածուէր անուշադ, եւ անկէ չարցի նկատել»

19) Թբթաւ, կամ Ռբթաւ. եղիպտական
պոռն. (Բժշկարանք՝ ԺԳ—ԺԵ դար. Գ/ըը

¹ *Quart. J.*, 49, 295-299.

² Յեռ. Արարար, 1873, էջ 401—406. և. առանձին գրքի՝ (Պատմ. ժողովրդի Հայ. եկեղ. Չաղաղաբան 1874) էջ 9—18:

³ Ազատական եղբայրների մասնաճյուղի գաղտնիքը, վերահաս, 1890, էջ 185.
⁴ Ուն, էջ 275.

* 1127, 69 275.